

Örebro slott

Restaurering av Kungens sovrum, residensvåningen 2015-2016

Örebro kn, Örebro län

Texterna samt bilderna i denna rapport har licensierats med Creative Commons licens.

www.creativecommons.se

Texterna i denna rapport är skrivna av Carina Libeck och Anneli Borg om inget annat anges. Bilderna i denna rapport är tagna av Anneli Borg, om inget annat anges.

INLEDNING	5
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	5
HISTORIK	6
KUNGENS SOVRUM.....	6
FÖRE ÅTGÄRDER.....	8
UTFÖRDA ÅTGÄRDER.....	9
BILDDOKUMENTATION.....	11
SAMMANSTÄLLNING AV UTVIDGAD FÖRUNDESRÖKNING AV YTSKIKT	19

INLEDNING

Örebro slott är statligt byggnadsminne med skyddsföreskrifter fastställda av regeringen 2006-05-11. Enligt skyddsföreskrifterna får inga ingrepp i eller ändringar av fast inredning eller ytskikt göras i kungens sovrumsrum, rum 3016. Statens fastighetsverk har sökt och fått tillstånd för *återställande* av ytskikt i Kungens sovrumsrum rum 3016, enligt Riksantikvarieämbetets beslut 2013-10-14.

Befintliga ytskikt i kungens sovrumsrum härrörde från 1980-talet och var i behov av underhåll. Det var motiverat att först undersöka underliggande ytskikt. Förundersökningen utfördes i två etapper, med en andra etapp som en utvidgning av den första, efter att tillstånd söktes. Förundersökningen utfördes av Alexandra Holtbäck, Krafft måleri, enligt RAÄ beslut 2013-02-05. Antikvariskt medverkande var Anneli Borg, Örebro läns Museum. Undersökningen låg till grund för förslagshandling upprättad av slottsarkitekt Tina Wik, oktober 2012 reviderad 2013-10-01.

2015 års åtgärder är en nygestaltning med inspiration från 1938 års renovering. Arbetet är hantverksmässigt skickligt utfört. I korthet innebar arbetena ommålning och omtapetsering. En marmorering har utförts och ytskikten i övrigt har återställts på ett förenklat sätt. Arbetet har utförts av Krafft måleri och Rynninge Bygg AB. För projektledning svarade Börje Lindström, Arkitektur och Byggnadsvård AB, Örebro.

Enligt beslut skulle arbetet utföras under antikvarisk medverkan vilket skett genom Örebro läns museum. Örebro läns museums rapport är skriven ur antikvarisk synvinkel. Dokumentationen från förundersökningen finns som bilaga i denna rapport. I övrigt hänvisas till byggmötesprotokoll nr 1 samt materialredovisning från Krafft Måleri AB.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Fastighetsbeteckning: T001 Nikolai 3:5
Fastighetsägare: Statens fastighetsverk
ÖLM diarienummer: 2013.220.024
Statens fastighetsverk: Dnr: 343-3158-2013, projektnummer F000000334
Tillstånd från RAÄ: 2013-10-14

Projektering/byggledning: Arkitektur och Byggnadsvård AB
Kontaktperson: Börje Lindström

Entreprenörer: Krafft Måleri AB
Rynninge Bygg AB

Antikvarisk medverkan: Örebro läns museum, Anneli Borg
Utförandeperiod: november 2015-januari 2016
Slutbesiktning: 2016-04-06

HISTORIK

Kungens sovrum

Källor: Waldén, Bertil (1960), *Örebro slott*, Örebro läns hembygdsförbund. Fransson, Björn (2005), *Residenset på Örebro slott*, Örebro: länsstyrelsen i Örebro län. 2005:50. *Vårdprogram Örebro slott* (2011), Statens Fastighetsverk.

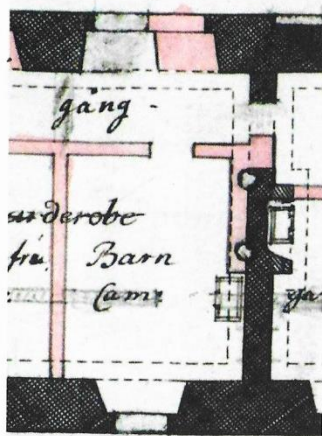
Kungliga sängkammaren är belägen i slottets medeltida västra länga, i nuvarande residensvåningen. Residenset finns på våning 1 trappa och vetter åt både väster och norr. Här har renoveringar genomförts vid olika tidpunkter och enligt olika tiders ideal.

Sängkammaren hör till den ursprungliga kungasviten. Omkring år 1625 ingick rummet i hertig Gustavs förmak (Gustav II Adolf). På 1750-talet var rummet barnkammare med passage mot väster. Tio år senare flyttades passagen mot gården och den västra delen användes till garderob. Alltsedan 1766 har landshövdingar bebott Örebro slott. Landshövding Johan Abraham Hamilton lät då inreda en svit med salonger. Kungliga sängkammaren, med nuvarande planlösning, ska ha tillskapats i samband med en renovering 1811-1812, vilken genomfördes efter ritningar av överstelöjtnant Karl Wijnblad.

På en ritning från 1800-talets första hälft benämns rummet som den kungliga sängkammaren. Alkovens lägre takhöjd beror på en trappa till en entresolvåning som troligen byggdes i början av 1800-talet. Ovanför sängkammaren finns några mindre entresolrum som var kammartjänarens rum. Läget i direkt anslutning till sydvästra tornhuset gjorde att tjänaren inte behövde passera hela residensvåningen. Innanför sängkammaren finns ett kabinett. Pardörrarna som ligger i fil utmed västra fasaden tillkom 1811-1812. Förmodligen härrör även bröstningssnickerierna från denna tid.

Omfattningen kring alkoventillkom 1938 och ritades av Carl Otto Hallström, som under en tid var slottsarkitekt. Då tillfördes även en dekorationsmålning, vilket omnämns som "ett moderniserat rokokomönster i tegelrött på grågrön botten". Målningen utfördes med kalkfärg av konstnären B. Börjesson. Snickerierna kring alkoventillkom marmorades i en grön ton. I samband med 1930-talets renovering påträffades grön marmorering i vattenfärg från 1700-talets senare del.

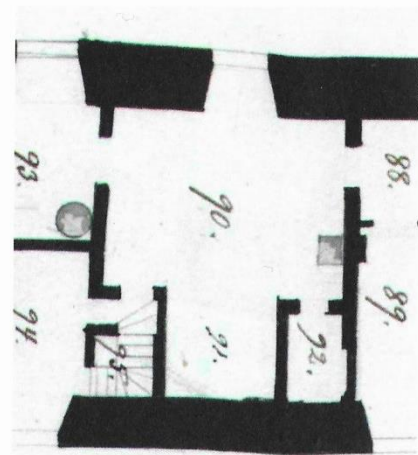
Under 1980-talet skedde en renovering då befintliga ytskikt tillkom. Golvet åtgärdades av Kraffts måleri. Underliggande golv ansågs för skört att restaureras. Det mättes upp och rekonstruerades genom mönsterlagd spånskiva. Ådringsmålningen föreställer ek respektive valnöt.

1750-tal: gång/passage utmed fasaden i väster och innanför barnkammare.

1760: förstuga in mot borggården och garderob ut mot västfasaden.

1840: kungliga sängkammaren med alkov.

Utsnitt ur äldre ritningar på rum 3016, hämtat ur *Vårdprogram Örebro slott*, Statens Fastighetsverk 2011.

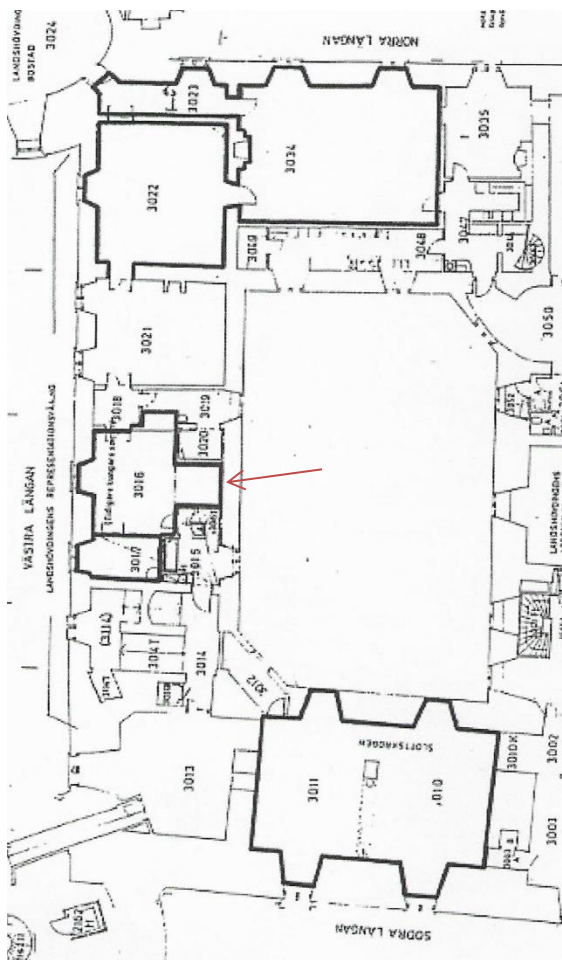
Bilden visar Carl Otto Hallströms utförande från 1938. Foto: Wieder 1960. Källa: ÖLM.

FÖRE ÅTGÄRDER

Ytskikten i kungliga sängkammaren, från 1980-talet, var nu smutsiga och uppvisade många sprickor och krackeleringar. Snickerierna var målade i en bruten vit kulör och på väggarna satt en randig tapet utan anknytning till rummets historia. Alkovomfattningen utgörs av pilastrar med korintiska kapitäl. Taket, som är putsat, var i förhållandevis gott skick. Några fläckar noterades, främst omkring armaturkroken mitt i takrosetten, vilket kan tyda på tidigare uppkomna och åtgärdade fuktskador. Stora sprickor i väggen fanns över dörren mot rum 3018.

Som utgångspunkt för de ytor som undersöktes 2012 och 2013 användes Wiedens fotografi från 1960, se föregående avsnitt. Utifrån bilden valdes ställen ut där det var troligt att underliggande färglager av dekormåleri skulle påträffas. Befintlig tapet blöttes upp och skrapades bort från underliggande putsyta för att få fram dekormåleriet. Färgtrappor på snickerier visade dock inga äldre färgskikt än 1930-talets renovering, se dokumentation i bilaga. Det beslutades att göra en nygestaltning, men med inspiration från 1938 års renovering; en marmorering skulle utföras och i övrigt skulle ytskikten återställas på ett förenklat sätt.

Kungliga sängkammaren, rum 3016, är ett av flera rum som enligt skyddsföreskrifter inte får ändras. Utsnitt ur ritning hämtad ur *Vårdprogram Örebro slott*, Statens Fastighetsverk 2011.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Väggar

Befintlig tapet revs och makulaturpapp klistrades på väggarna med tapetklister. På detta sätt bevaras dekormålningen från 1938 orörd. Pappvåderna grundades med Isolera.

Sedan mättes fyllningar, friser och skugglister upp och markerades med svaga blyertslinjer. Profilen på skugglisten togs fram av Anders Zander, SFV. Ramen runt väggfälten gavs ungefär samma bredd som dörrfodren. Skugglister och friser täcktes över och fyllningarna målades med Wibos limfärg i kulör **S0502-Y**. Limfärgen påfördes med roller och slätades ut med breda penslar.

Innan målning av friser täcktes skugglisterna och fyllningarna över för att förhindra stänk från frisernas limfärg. Detta gjordes för att limfärg är mycket känslig vid kontakt av flera lager limfärg eller med andra färgtyper. Friserna penselmålades med Wibos limfärg i kulör **S 2005-Y20R**.

Skugglisten markerades/delades upp med ytterligare 3 svaga blyertsstreck, som riktlinjer, eftersom vissa lister var ungefär 4 meter långa. Listen är målade med tunna linjer i 2 toner som antingen ligger bredvid varandra, eller tonats ihop med varandra för att skapa djupverkan i väggfältens målade ramverk. De båda kulörtonerna är **S 3005-Y20R** och **S 2005-Y20R** och är även de gjorda i limfärg från Wibo. Målaren blandade färgen med torrpigment för att göra toner, dels bensvart och dels titanvitt.

Snickerier

Rummets snickerier var krackelerade med djupa sprickor. Troligen var det målat med alkydoljefärg. Alla snickerier i både rummet och alkoven tvättades först och skador/blåsor skrapades bort. Ojämnheter slipades och därefter spacklades skadorna 3 gånger med Wibos linoljespackel. När linoljespacklet torkat slipades lagningarna med fint slippapper. Snickerierna grundmålades 2 gånger, så att lagningarna mättades och inga matta fläckar återstod. Till grundmålningen användes Wibos linoljebaserade slipstrykningsfärg i kulör **S 1502-Y**. Därefter färdigströks alla snickerier med Wibos Linoljefärg i kulör **S 1502-Y**. Dörrblad och fönstersmyg var då helt klara.

Marmorering

Rummets snickerier ommålades med marmorering, enligt foto från 1960. Dörrfoder, fönsterfoder, bröstpanel med sockel och bröstlist har marmoreras i en svagare grönton. Alkovens pilastrar är marmorerade i en något mer markant och tydligare marmorering. Till all tecknad marmorering har målaren använt två egna kulörblandningar av Wibos Linoljefärg. Bottenkulören till marmoreringen är utförd med **S1502-Y**.

Grön marmorering – egna blandningar av **S6020-G30Y** och **S1502-Y**:

- Kulörton 1: 2/3 **S6020-G30Y** 1/3 **S1502-Y**
- Kulörton 2: 1/3 **S6020-G30Y** 2/3 **S1502-Y**

Marmoreringen på foder och bröstpanel inkl. sockel och list, har tonats ner med ett svagt lager av Wibos Linoljefärg **S 1502-Y**. Pilastrarna har markerats ytterligare med kulörton 1. Marmoreringarna är utförda med smala, platta penslar och därefter fördrivna med grävlingshårspensel.

Antikvariska iakttagelser: Den nya marmoreringen är inte målad i 1938 års kulörer, utan i ljusare kulörer enligt godkänd ansökan. Detta för att möta de nya väggfältens ljusa ton. Åtgärderna är en nygestaltning med inspiration från 1938 års renovering och arbetet är hantverksmässigt skickligt utfört. Väggfälten blev något för ljusa. En mer dämpad kulör hade varit önskvärd.

Den mörkaste befintliga gröna i marmoreringen kunde inte användas då den blev för mörk mot den nu ljusare bottenkulören. Målaren gjorde därför en egen blandning av färgerna. Dock dämpades ca 85% av de marmorerade ytorna ytterligare med bottenfärgen S1502-Y.

Tak

Det stora taket rengjordes först, och fuktskadorna vid takrosetten spärrmåldes med Wibo linoljefärg vit. I takets hålkärl fanns några större sprickor som lagades med Ardumur gipsspackel. Därefter bättrades lagningarna och fuktskadorna med vit limfärg från Wibo.

Befintlig färg i sovalkovstaket skrapades ned. En något större skada lagades med Ardumur gipsspackel. Därefter grundades taket med Isolera. Slutligen penselmålades taket med vit limfärg från Wibo.

Pigment

De pigment som Wibo använt till torrpigmentsblandningarna för limfärgen och till linoljefärgerna är: Kromoxidgrönt, Järnoxidsvart, Järnoxidgul, Järnoxidröd, Ultramarinblå, Tysk Grön Umbra, Titandioxid, Zinkvitt.

BILDDOKUMENTATION

Fotoprotokoll

Acc. Nr. OLM_2016-44-1-18

Örebro läns museums diarienummer: 2013.220.024

Fotograf: Anneli Borg

Objekt: Örebro slott

T001, Nikolai 3:5

Kommun: Örebro kommun

Län: Örebro

År: 2013, 2015, 2016.

Motiv:

1. Kungliga sovrummet, förundersökning 2013.
2. Pilarna visar underliggande ytskikt på vägg respektive marmorering på alkovens omfattning, förundersökning 2013.
3. Väggedekoren i rokokostil var målad i flera tegelröda nyanser, förundersökning 2013.
4. Framskrapad yta på alkovens omfattning. Snickerier, liksom bottenkulören i marmoreringen kring alkoven var målad med en grågrön kulör. Marmoreringen på alkovens omfattning var utförd med en mörkare grön marmorering än på övriga snickerier, förundersökning 2013.
5. Stora sprickor fanns i väggen över dörr mot rum 3018.
- 6-7. Målarna Alexandra Holtbäck och Fredrik Holmqvist från Krafft Måleri utförde arbetet. Makulaturpapp klistrades på väggarna. Dörrarna målades med linoljefärg.
- 8-9. Fyllningar, friser och skugglister mättes upp och markerades med svaga blyertslinjer.
- 10-11. Listen är målad med tunna linjer i två toner som antingen ligger bredvid varandra, eller tonats ihop med varandra för att skapa djupverkan i väggfältens målade ramverk.
- 12-13. Målaren Alexandra Holtbäck dämpade marmoreringen.
14. Närbild marmorering och väggfält efter målning.
15. Kungliga sovrummet efter åtgärder.
16. Väggefält ovan dörr.
17. Alkovens marmorering är något mörkare och mer framträdande än övriga snickerier.
18. Snickerier och väggfält efter åtgärd.

BILDDOKUMENTATION - FÖRUNDERSÖKNING

Bild 1: Kungliga sovrummet, förundersökning 2013.

Bild 2: Pilarna visar underliggande ytskikt på vägg respektive marmorering på alkovens omfattning, förundersökning 2013.

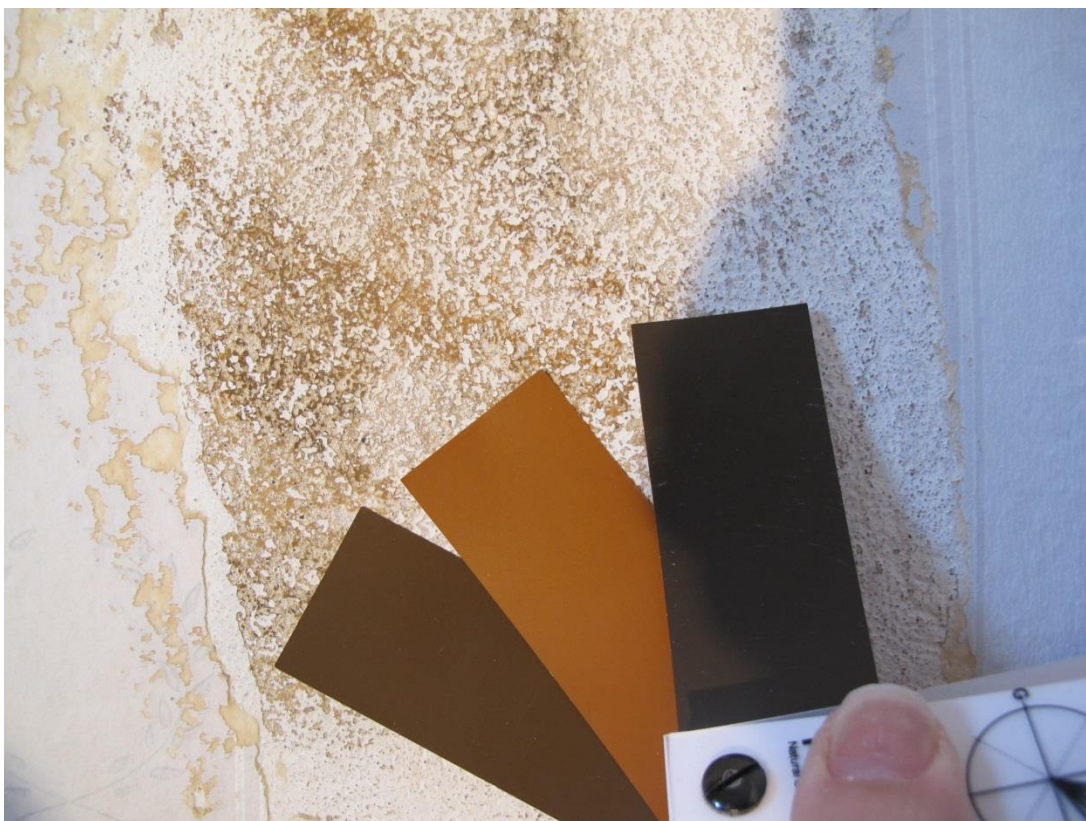

Bild 3: Väggedekoren i rokokostil var målad i flera tegelröda nyanser, förundersökning 2013.

Bild 4: Framskrapad yta på alkovens omfattning. Snickerier, liksom bottenkulören i marmoreringen kring alkoven var målad med en grågrön kulör. Marmoreringen på alkovens omfattning var utförd med en mörkare grön marmorering än på övriga snickerier, förundersökning 2013.

UNDER ÅTGÄRDER

Bild 5: Stora sprickor fanns i väggen över dörr mot rum 3018.

Bild 6-7: Målarna Alexandra Holtbäck och Fredrik Holmqvist från Krafft Måleri utförde arbetet. Makulaturpapp klistrades på väggarna. Dörrarna målades med linoljefärg.

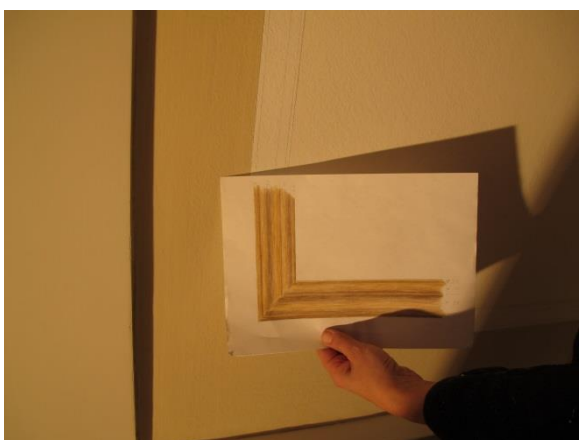

Bild 8-9: Fyllningar, friser och skugglister mättes upp och markerades med svaga blyertslinjer.

Bild 10-11: Listen är målad med tunna linjer i två toner som antingen ligger bredvid varandra, eller tonats ihop med varandra för att skapa djupverkan i väggfältens målade ramverk.

Bild 12-13: Målaren Alexandra Holtbäck dämpade marmoreringen.

EFTER ÅTGÄRDER

Bild 14: Närbild marmorering och väggfält efter målning.

Bild 15: Kungliga sovrummet efter åtgärder.

Bild 16: Väggfält ovan dörr.

Bild 17: Alkovens marmorering är något mörkare och mer framträdande än övriga snickerier.

Bild 18: Snickerier och väggfält efter åtgärd.

Anneli Borg

Tel: 019-602 87 74

E-post: anneli.borg@olm.se

Sammanställning av utvidgad förundersökning av ytskikt som döljer sig bakom sekundära tapeter och färglager i Kungens sovrum, 3016, Örebro slott, T001, Nikolai 3:5, Örebro kommun, Örebro län.

Alexandra Holtbäck från Kraffts måleri AB har nu skrapat i nya lägen och på större ytor än tidigare undersökning som genomfördes hösten 2012. Även befintlig tapet har blötts upp och skrapats bort från underliggande putsyta för att få fram rokokodekormåleriet. Som utgångspunkt för de ytor som nu har undersökts användes fotografiet nedan, Wiedens foto 1960, Örebro läns museum. Utifrån bilden kunde vi se var det var troligt att vi skulle finna underliggande färglager av dekormåleri.

Alkovomfattning med marmorering

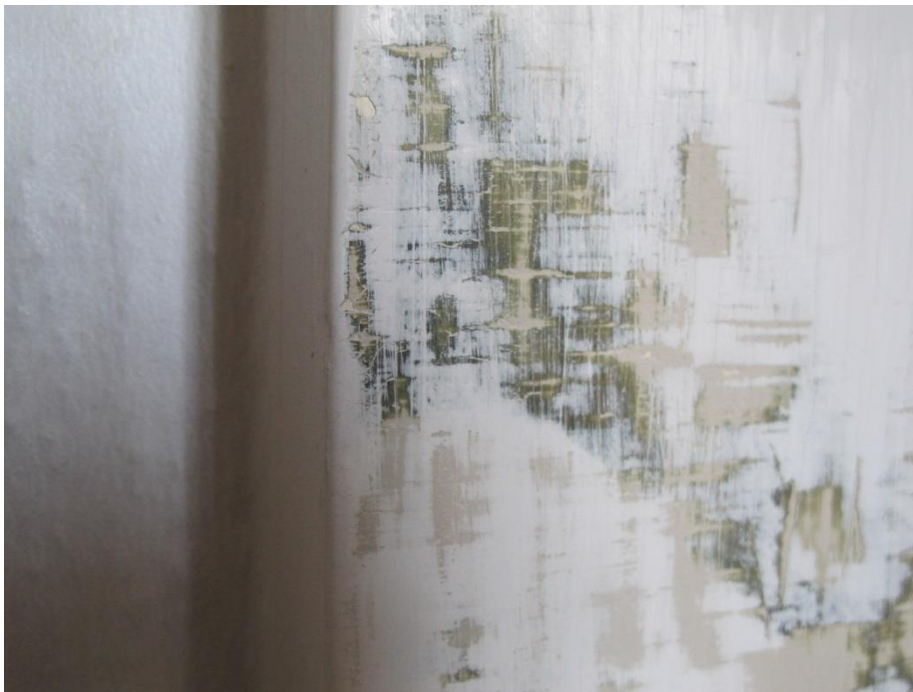
- Bottenkulör: en grågrön kulör mellan NCS 3005-Y20 R och 2005-Y20R.
- Dominerande partier av marmorering: Grön kulör NCS 8010-G70Y
- Tunnare och mindre täckningar/stråk av marmorering: En kromoxidgrön kulör nära NCS 5030-G10Y.

Alkovomfattningen som är kraftigare marmorerad än bröstning, golvsockel och dörrfoder är marmorerade/tecknade i lager på lager för att uppnå en djupverkan. Målaren har troligtvis först marmorerat de tunna skarpt gröna stråken i hela rummet inkl. omfattningen. Därefter betonat omfattningens marmorering med den mörkare färgen i flera lager med både kraftiga och smala sprickbildningar. På bröstpanel, golvsockel och dörrfoder har endast tunnare stråk i den skarpere gröna kulören hittats.

Vid första besöket som undertecknad gjorde tillsammans med Catrin och Alexandra från Kraffts måleri, med utgångspunkt från fotografiet, trodde de inte att marmoreringen på bröstningen och omfattningen var utförd av samma person. På den svartvita bilden tyckte de att marmoreringarna skiljde sig åt i utförande men även i ”måleriskicklighet”. När kulörerna kom fram kunde man se att de tunnare stråken av marmorering på omfattningen är den samma som på bröstpanelen vilket visar på att marmoreringarna tillkommit vid ett och samma tillfälle.

”Omfattningen kring alkoven tillkom 1938 och ritades av Carl Otto Hallström. Då tillfördes en dekorationsmålning med ett moderninserat rokokomönster i tegelrött på grågrön botten” Målningen utfördes med kalkfärg av konstnären B. Börjesson. Snickerierna marmorades i samma gröna ton.” Källa: Förslagshandling juli 2013 av Tina Wik.

Tillkom omfattningen 1938? På insidan av alkoven finns både på bröstningen och på bröstningslisten många färglager under marmoreringen. Däremot på pilasterens bas, utåt rummet, är det få färglager, där se det ut att vara endast marmoreringen på en ljus grundfärg. Man kan se en torrspicka i basens övre del, har någon del bytts ut?

Detaljbild på pilaster. Dominerande partier av marmorering på omfattningen, grön kulör NCS 8010-G70Y.

Bröstningspanel och foder

- Bottenkulör: en grågrön kulör mellan NCS 3005-Y20 R och 2005-Y20R.
- Tunnare och mindre täckningar/stråk av marmorering: En kromoxidgrön kulör nära NCS 5030-G10Y.

Eftersom marmoreringen var tecknad mycket tunt hade Alexandra svårt att hitta stråk av marmorering på bröstning och dörrfoder. Marmoreringen var så tunt gjord på bröstningen och lister att den följer med den färg som skrapas bort. De stråk som hittades på bröstpanel, golvsöcket och dörrfoder var i den skarpa kromoxidgröna kulören.

Bild ovan: Bröstningspanel med list inne i alkoven. Bild nedan bröstningspanel med list i rummets nordöstra hörn.

Väggdekor i rokokostil

- Grund/bottenkulör: mellan 2010-Y30R och 3010-Y30R.

Dekoren i rokokostil är målad i mer än en nyans av ”tegelrött”.

- En ljus tegelton: S4550-Y40R
- En mörkare tegelton: 6020-Y40R
- De mörkaste stråken: Bitvis blandat i ovannämnda kulörer är svart eller S8010-Y30R.

Ovanpå rokokodekoren är väggytan, d.v.s. putsen, målad med en vit färg. Tunt struken så att putsen och dekoren nästan syns igenom. Troligtvis är den vita färgen en grundning före tapetsering för att dölja mönstret samt att ge en grund för tapeten att fästa på.

Även här utgick vi från det svartvita fotografiet för att bedöma var vi skulle skrapa. Alexandra började skrapa inne i alkoven men med dåligt resultat. Skrapade därefter utanför alkoven i rummets nordöstra hörn där vi fick fram delar av dekormåleriet. Grundfärgen för dekoren ligger direkt på putsen, det ser inte ut att finnas några underliggande färglager. Kan putsen vara påslagen 1938? Är det av intresse att se vad som finns bakom den putsen?

Bild av dekormåleri i rummets nordöstra hörn.

Övrigt

Golvsocklarna i alkoven skiljer sig från golvsocklarna runt basen på omfattningen samt i det övriga rummet. Sockeln i alkoven är något högre.

För stiftelsen
Örebro län museum

Anneli Borg
Byggnadsantikvarie

Kopia till:
Riksantikvarieämbetet